

Perustuslakivaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle neuvoston direktiivien muuttamisesta (direktiivit unionin kansalaisen äänioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta Euroopan parlamentin vaaleissa ja paikallisvaaleissa)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle neuvoston direktiivien muuttamisesta (direktiivit unionin kansalaisen äänioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta Euroopan parlamentin vaaleissa ja paikallisvaaleissa) (U 74/2021 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Heini Huotarinen, oikeusministeriö
- professori Päivi Leino-Sandberg
- professori Janne Salminen

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Euroopan komissio julkaisi 25.11.2021 lakiehdotuksia EU:n vaaleja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (ns. vaalipaketti). Komission vaalipaketin tavoitteena on turvata vapaat ja oikeudenmukaiset vaalit Euroopassa sekä edistää eurooppalaista demokratiaa. Ehdotukset ovat osa komission joulukuussa 2020 julkistamaa Euroopan demokratiatoimintasuunnitelmaa (E 12/2021 vp). Demokratiatoimintasuunnitelma korostaa demokratiaa, oikeusvaltiota ja perusoikeuksia perustana, jolle EU on rakennettu. Vaalipaketin yhtenä tavoitteena on tukea liikkuvien EU-kansalaisten vaaliosallistumista. Komissio antoi edellisen vaalipakettinsa vuonna 2018.

Käsillä olevassa kirjelmässä käsitellään ehdotuksia niiden EU-kansalaisten, jotka asuvat muussa jäsenvaltiossa kuin kotimaassaan (ns. liikkuvien EU-kansalaisten) äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta europarlamenttivaaleissa ja paikallisvaaleissa koskevien direktiivien uudistamista. Ehdo-

Valiokunnan lausunto PeVL 5/2022 vp

tuksilla halutaan tukea liikkuvien EU:n kansalaisten vaali- ja osallistumisoikeuksien laajaa toteutumista.

Liikkuvilla EU:n kansalaisilla on oikeus äänestää ja asettua ehdokkaaksi europarlamenttivaaleissa ja paikallisvaaleissa jäsenvaltiossa, joissa he asuvat. Liikkuvien kansalaisten äänestysprosentti on kuitenkin usein alhaisempi kuin muilla jäsenvaltion kansalaisilla. Tämä johtuu osittain jäsenvaltioiden monimutkaisista rekisteröintiprosesseista tai siitä, että liikkuvilla EU:n kansalaisilla ei ole selkeää tietoa oikeuksistaan. Myös erityisesti europarlamenttivaaleja koskevassa jäsenvaltioiden välisessä rekisteröityjä äänestäjiä ja ehdokkaita koskevassa tietojenvaihdossa, jonka tarkoituksena on estää moninkertainen äänestäminen, on nähty haasteita.

Komission tavoitteena on saada ehdotetut muutokset voimaan ennen Euroopan parlamentin vuoden 2024 vaaleja.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvoston näkemyksen mukaan direktiivien muutosesitykset ovat kannatettavia. Direktiivimuutoksilla tavoitellaan liikkuvien kansalaisten tasavertaisuutta muiden äänestäjien kanssa muun muassa varmistamalla samojen joustavien äänestysmenettelyiden käyttö yhdenvertaisesti. Tämä tavoite on jo toteutettu Suomen kansallisella lainsäädännöllä.

Direktiivimuutosehdotukset perustuvat tutkimustietoon ja sidosryhmäkonsultaatioihin liikkuvien EU-kansalaisten äänioikeuden käyttämisen esteistä. On hyvä, että muutoksilla varmistetaan EU-kansalaisten perusoikeuksien toteutumista, ja että niiden valmistelua on tehty eri vaihtoehtoja ja niiden vaikutuksia arvioiden.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Euroopan komissio julkaisi 25.11.2021 lakiehdotuksia EU:n vaaleja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (ns. vaalipaketti). Komission vaalipaketin tavoitteena on turvata vapaat ja oikeudenmukaiset vaalit Euroopassa sekä edistää eurooppalaista demokratiaa. Vaalipaketin yhtenä tavoitteena on tukea liikkuvien EU-kansalaisten vaaliosallistumista.

(2) Nyt käsillä olevassa kirjelmässä käsitellään tästä kokonaisuudesta komission ehdotusta ns. liikkuvien EU:n kansalaisten äänioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta paikallisvaaleissa annetun neuvoston direktiivin muuttamiseksi (KOM(2021) 733, alkup. 94/80/EC) sekä ehdotusta ns. liikkuvien EU:n kansalaisten äänioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta Euroopan parlamentin vaaleissa annetun neuvoston direktiivin muuttamiseksi (KOM(2021) 732, alkup. 93/109/EC). Molempien osalta komissio esittää EU:n liikkuvien kansalaisten vaalitietojen saamisen helpottamista säätämällä tiukemmat vaatimukset vaalitietojen toimittamiseksi liikkuville EU:n kansalaisille. Jäsenvaltiot myös velvoitettaisiin nimeämään vastuulliset viranomaiset, joilla on velvollisuus tiedottaa liikkuville EU-kansalaisille äänestäjäksi tai ehdokkaaksi rekisteröitymistä koskevista edellytyksistä ja yksityiskohtaisista säännöistä.

Valiokunnan lausunto PeVL 5/2022 vp

(3) Valtioneuvoston kirjelmän mukaan Digi- ja väestötietovirastolle on jo nykyisellään vaalilain 22 §:ssä säädetty velvollisuus tiedottaa muiden jäsenvaltioiden Suomessa asuvia kansalaisia. Ehdotettujen direktiivien mukaan äänioikeutta tai vaalikelpoisuutta koskevien oikeussuojakeinojen tulee olla samalla tavalla käytettävissä liikkuville EU-kansalaisille ja oman jäsenvaltion kansalaisille. Myös tämä edellytys on kirjelmän mukaan jo toteutettu, koska valitusoikeutta ei ole Suomen lainsäädännössä sidottu kansalaisuuteen.

(4) Valtioneuvosto kannattaa molempia ehdotuksia ja niiden tavoitteita ja katsoo niiden perustuvan tutkimustietoon ja sidosryhmäkonsultaatioihin liikkuvien EU-kansalaisten äänioikeuden käyttämisen esteistä. Perustuslakivaliokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan ehdotettujen säädös-muutosten osalta.

(5) Perustuslakivaliokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että ehdotuksissa esitetään myös Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 290 artiklan mukaisia säädösvallan siirtoja komissiolle. Koska kysymyksessä on kansalaisten perusoikeuksien soveltaminen, pitää valiokunta delegoinnin tarkkarajaisuudesta varmistumista erityisen tärkeänä. Valmistelussa on tärkeää varmistaa, ettei näillä valtuuksilla ole vaikutusta säädöksen keskeiseen sisältöön.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Perustuslakivaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Valiokunnan lausunto PeVL 5/2022 vp

Helsingissä 17.2.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Johanna Ojala-Niemelä sd
varapuheenjohtaja Antti Häkkänen kok
jäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Maria Guzenina sd
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Olli Immonen ps
jäsen Hilkka Kemppi kesk
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Mats Löfström r
jäsen Jukka Mäkynen ps
jäsen Sakari Puisto ps
jäsen Wille Rydman kok
jäsen Heikki Vestman kok
jäsen Tuula Väättäin sd
varajäsen Johannes Koskinen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Johannes Heikkinen